

ผลการวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมกาสูบบุหรืในภาพยนตร์ไทยปี 2545”

โดย นางสาวเสาวลักษณ์ อัครเทววิช นักวิจัยอิสระ

สนับสนุนโดย มูลนิธิธรรงค์เพื่อกาไม่สูบบุหรืและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

ความสำคัญ

ในโอกาสวันงดสูบบุหรืโลก 31 พฤษภาคม ปี 2546 องค์การอนามัยโลก ได้กำหนดประเด็นในการรณรงค์ว่า Tobacco Free Film - Tobacco Free Fashion Action หรือ ภาพยนตร์ปลอดบุหรี่ **ส่งผลดีต่อเยาวชน** โดยร่วมกับองค์กรสุขภาพต่าง ๆ เรียกร้องให้อุตสาหกรรมภาพยนตร์ร่วมกันสร้างสรรค์สังคมด้วยการไม่มีกาสูบบุหรืของตัวแสดง หรือกาที่เห็นของบุหรืหรือตราสินค้าบุหรืที่ติดในสินค้าอื่น ๆ เช่น เสื้อยืด

ทั้งนี้เนื่องจากมีผลการศึกษาในสหรัฐอเมริกาที่ระบุว่า กาสูบบุหรืในภาพยนตร์มีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมกาทดลองสูบบุหรืและการสูบบุหรืของกลุ่มวัยรุ่นให้สูงขึ้น ซึ่งอาจถือได้ว่าการสูบบุหรืในภาพยนตร์กลายเป็นหนึ่งในช่องทางที่สำคัญที่เหลืออยู่ สำหรับบริษัทบุหรืขนาดใหญ่ที่จะสื่อสารถึงเยาวชนทั่วโลก ในขณะที่มีการห้ามโฆษณาบุหรืในหลาย ๆ ประเทศ

สำหรับประเทศไทย แม้จะมีมาตรการในการห้ามเผยแพร่ภาพพฤติกรรมกาสูบบุหรืทางโทรทัศน์อยู่แล้ว แต่ยังไม่เคยมีการศึกษาถึงกาสูบบุหรืที่สอดแทรกอยู่ในภาพยนตร์ไทย ทั้งที่อุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทยมีการเติบโตอย่างมากในช่วงปี 2545 และมีแนวโน้มจะเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ มีผู้สร้าง ผู้กำกับภาพยนตร์ใหม่ ๆ ที่ก้าวเข้าสู่ธุรกิจนี้อย่างต่อเนื่อง ในขณะที่การชมภาพยนตร์จัดเป็นวิถีการดำเนินชีวิตที่วัยรุ่นยุคใหม่ให้ความสนใจอย่างยิ่ง โอกาสที่เยาวชนไทยจะถูกกระตุ้นเร้าโดยไม่รู้ตัวจึงอาจเกิดขึ้นได้ง่าย

ดังนั้นการศึกษาวิจัยเรื่อง พฤติกรรมกาสูบบุหรืในภาพยนตร์ไทย จึงเป็นข้อมูลพื้นฐานที่จะเอื้อประโยชน์ต่อการสร้างสรรค์คนรุ่นใหม่ที่ไม่สูบบุหรื และเพื่อสนับสนุนให้ผู้เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมภาพยนตร์ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการสูบบุหรืในภาพยนตร์ที่มีผลต่อพฤติกรรมกาสูบบุหรืของเยาวชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาถึงพฤติกรรมกาสูบบุหรืที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทยในเชิงปริมาณ
2. ศึกษาและวิเคราะห์พฤติกรรมกาสูบบุหรืที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทย
3. ศึกษาและวิเคราะห์เจตนาของการนำเสนอภาพกาสูบบุหรืในภาพยนตร์ไทย

กรอบแนวคิดในการศึกษาแต่ละประเด็น

1. ปริมาณการสูบบุหรี่ เป็นการศึกษเชิงปริมาณ ในประเด็น
 - จำนวนครั้งที่ปรากฏภาพการสูบบุหรี่ ของบุหรี่ รวมถึงยี่ห้อบุหรี่ที่ติดอยู่ที่สินค้าอื่น ๆ
 - ระยะเวลาของการปรากฏภาพนั้น ๆ
2. พฤติกรรมการสูบบุหรี่ เป็นการศึกษาถึงคุณลักษณะของตัวละครที่สูบบุหรี่ ในประเด็น
 - ความสำคัญของตัวละคร ได้แก่ ตัวเอก ตัวรอง ตัวประกอบที่มีบทบาท และตัวประกอบที่ไม่มีบทบาท
 - อาชีพของตัวละครที่สูบบุหรี่
 - อารมณ์ขณะสูบบุหรี่
 - บริบทในการสูบบุหรี่
3. เจตนาของการนำเสนอภาพการสูบบุหรี่ เป็นการศึกษาในประเด็น การนำเสนอหรือสอดแทรกให้เห็นผลเสียของการสูบบุหรี่

ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาภาพยนตร์ไทยตามรายชื่อภาพยนตร์จากสมาพันธ์ภาพยนตร์แห่งชาติ ซึ่งเป็นภาพยนตร์ที่ฉายในโรงภาพยนตร์ในปี พ.ศ. 2545 และมีการผลิตเป็นสื่อเพื่อเผยแพร่ทั่วไป เช่น วิดีโอ วีซีดี จำนวน 19 เรื่อง ได้แก่

1. มนต์เพลงลูกทุ่ง เอฟ เอ็ม
2. โรงแรมผี
3. น.ช. นักโทษชาย
4. โก๋หลังวัง
5. เกิร์ลเฟรนด์ 14 ไสววัยกำลังเหมาะ
6. ขุนแผน
7. 7 ประจัญบาน
8. ธรณีกรรแสง
9. ดงพญาไฟ
10. สาบเสือที่ลำน้ำกษัตริย์
11. 999-9999 ต่อ ติด ตาย
12. 1+1 เป็นสูญ
13. ชังแปด
14. 15 คำ เดือน 11

15. ฝึห้วชาด
16. ชุมเสื่อแดนสิงห์ ตอน กระตุกตึงเจ้าพ่อ
17. ตำนานกระสือ
18. พรางชมพู
19. ตะลุมพุกมหาวาตภัย

หมายเหตุ ภาพยนตร์ เรื่อง ผู้หญิง 5 บาบ จัดฉายในปี 2545 เช่นกันแต่ในระหว่างทำการวิจัย ยังไม่มีการผลิตเป็นสื่อเพื่อเผยแพร่ทั่วไป จึงยังมิได้มีการวิเคราะห์เนื้อหาภาพยนตร์เรื่องนี้

ผลการศึกษา

1. จากภาพยนตร์ที่ทำการศึกษารวม 19 เรื่อง มีภาพยนตร์ที่ปรากฏภาพของบุหรื การสูบบุหรื หรือยาสูบ จำนวน 14 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 73.68
2. มีจำนวนภาพของบุหรื การสูบบุหรื หรือยาสูบ รวม 252 ภาพ (ชอต – shot) ซึ่งแบ่งเป็น
 - ภาพบุหรื (คีบบุหรื คาบบุหรื ส่งบุหรืให้อีกบุคคลหนึ่ง ฟันควัน บุหรืวางอยู่ที่เขี่ยบุหรื หรือ บุหรืทัดหู) ภาพการสูบบุหรื รวม 215 ภาพ
 - ภาพการสูบบนไปป์ กล้องยาสูบ หรือใบจาก รวม 37 ภาพ
 - ภาพของบุหรื 2 ภาพ
3. เวลาในการปรากฏภาพครั้งละประมาณ 1 – 3 วินาที เป็นการตัดภาพสลับแบบเร็ว ๆ มากกว่าเป็นการแช่ภาพไว้นาน ๆ
4. ตัวละครที่สูบบุหรืมากที่สุด คือ ตัวเอก และตัวประกอบที่มีบทบาท รองลงมาคือตัวรอง
5. อาชีพของตัวละครที่สูบบุหรื ส่วนใหญ่มีอาชีพในเชิงลบ หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับอบายมุข เช่น นักโทษ โสเภณี นักฆ่า สมุนนักเลง เจ้าของบาร์และบุคคลที่ดื่มสุรา
6. อารมณ์ของตัวละครที่สูบบุหรืหลากหลาย ตั้งแต่มีความสุข สนุกสนาน จนถึงเศร้าหดหู่ เป็นลักษณะของคนสูบบุหรืเป็นประจำ ไม่ได้มุ่งเน้นที่จะใช้บุหรืเพื่อแสดงอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่ง มีเพียง 1 เรื่อง ที่มีการพูดถึงจินตนาการทางอารมณ์ที่เกิดจากการสูบบุหรื ซึ่งทำให้ตัวละครอีกตัวหนึ่งทดลองสูบบุหรื
7. มีภาพยนตร์ 2 เรื่อง ที่พูดถึงอันตรายของการสูบบุหรื

ข้อสังเกต จากการวิเคราะห์เนื้อหาภาพยนตร์ไทยทั้ง 19 เรื่อง พบข้อสังเกตบางประการดังนี้

1. ภาพบุหรืหรือการสูบบุหรืในภาพยนตร์บางเรื่อง มิได้แสดงนัยสำคัญใด หากไม่มีการสูบบุหรืหรือใช้บุหรืประกอบในฉากดังกล่าวก็ไม่ส่งผลกระทบต่อฉากนั้นและไม่ส่งผลลบให้เสียอรรถรสแต่อย่างใด

2. ในภาพยนตร์เรื่องหนึ่งตัวเอกใส่เสื้อที่มีตราयीห่อเดียวกับบุหรี คือ คาเมล ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าผู้สร้างไม่ทราบว่าเป็นชื่อยี่ห้อเดียวกับบุหรี เพราะไม่มีรายชื่อของเสื้อผ้ายี่ห้อดังกล่าวเป็นผู้สนับสนุน
3. แม้ว่าตัวละครที่สูบบุหรี่ส่วนใหญ่จะมีอาชีพในทางลบ หรือเกี่ยวข้องกับอบายมุข แต่การที่ตัวละครฝ่ายดีสูบบุหรี่ เช่น พระเอก หรือ ทหาร ก็อาจมีผลต่อการเกิดภาพลักษณ์ที่ดีของผู้สูบบุหรี่ได้
4. เมื่อเปรียบเทียบน้ำหนักของการนำเสนอผลของการสูบบุหรี่ในภาพยนตร์ 3 เรื่อง พบว่า การเสนอการสร้างจินตนาการทางอารมณ์ในภาพยนตร์เรื่องหนึ่งน่าสนใจ และดูใจได้ดีกว่าบทพูดถึงผลเสียของการสูบบุหรี่ในภาพยนตร์ อีก 2 เรื่อง ดังนั้นเพื่อให้เกิดผลต่อทัศนคติของผู้ชมมากยิ่งขึ้น การนำเสนอผลเสียของการสูบบุหรี่ในภาพยนตร์น่าจะเสนอให้เห็นผลเสียของการสูบบุหรี่ อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นผลต่อสุขภาพ แต่อาจนำเสนอในแง่ภาพลักษณ์หรือการยอมรับของสังคม
5. เมื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมการสูบบุหรี่ในภาพยนตร์ไทยกับภาพยนตร์ต่างประเทศ พบว่า ในภาพยนตร์ไทยมีการเสนอภาพบุหรีในลักษณะของคนสูบบุหรี่ทั่ว ๆ ไป ไม่มีเจตนาในการเสนอฉากสูบบุหรี่ หรือซองบุหรีเป็นการเฉพาะ ซึ่งต่างไปจากภาพยนตร์ต่างประเทศบางเรื่องที่มีการจงใจถ่ายให้เห็นตั้งแต่ยี่ห้อบุหรี ไปจนถึงพฤติกรรมการสูบบุหรี่ของตัวแสดงนำ ซึ่งมีหลักฐานชัดเจนว่าได้รับการสนับสนุนจากบริษัทบุหรี